

KÜRESELLEŞME ve ULUS-DEVLETLER

Mustafa E. ERKAL*

Özet

Bilginin, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımı; ülke ekonomilerinin birbirlerini tamamlamaları, uluslararası sermayenin egemenliğinin kayıtsız şartsız egemen kılınması. vb. tanımlamalarla ifade edilen ve eskiden beri tartışılmakta olan küreselleşme olgusu hız kesmesine rağmen, günümüzde bütün dünyada hemen her kesim üzerinde ve her alanda çok etkili bir süreç olmaya devam etmektedir. Sanayi Devrimi ve son yüzyıldaki bilgi teknolojisinin getirdiği haberleşme ve ulaşım imkânları sayesinde durdurulamaz bir süreç olan Küreselleşme olgusu, küreselleştiren ve küreselleştirilen ülkeler açısından farklı anlamlara işaret etmektedir. Dolayısıyla ülkelerin, yöneticilerin eğitimcilerin ve aydınların küreselleşme konusu üzerinde önemle durmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada çağımızın çok yönlü ve çok bilinmeyenli bir denklemini gibi ülkeleri meşgul eden küreselleşme olgusu; küreselleşmenin anlamı, farklı ülkeler için farklı etkileri, bir başka deyişle küreselleşmenin boyutları, küreselleşme, ulus-devletler ve milliyetçilik konusu, Türkiye'nin küreselleşme karşısındaki durumu açılarından tartışılacak ve değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Küreselleşme, Türkiye, ulus devlet, milliyetçilik, küreselleşmenin boyutları, kimlik.*

GLOBALIZATION AND NATION STATES

Abstract

Globalization, a highly discussed topic, refers to the free circulation of knowledge, capital, and workforce. It also refers to the complementary relationships established among national economies and the dominance of international capital. Needless to say, it has a significant impact on all countries and all aspects of our daily lives. Globalization emerged from the industrial revolution. Today, it has rapidly accelerated as a result of information technologies, which was a result of advancements made in the fields of communication and transportation. However, it has different meanings for different countries, especially the dominant economies and the ones being dominated. Therefore, this perspective should be considered by administrators, educators, and intellectuals as they study globalization. This paper discusses globalization in terms of its meaning, its distinct effects on different countries, its dimensions, and its impacts on nation states and nationalism. The paper also deals with the status of globalization in Turkey.

Keywords: *Globalization, Nation-State, Nationalism, Dimension Of Globalization, Identity.*

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi. İletişim: merkal@istanbul.edu.tr

Giriş

Kökünü 19. Yüzyıl öncesine dayanan küreselleşme olgusu, 19. Yüzyıldan itibaren Dünya çapında kapsayıcı ve etkili olmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi küreselleşme sürecine hız katmış; son yüzyılda ise süreç her ülkede, her kesimde ve her konuda tartışılır hale gelmiştir. Günümüzde küreselleşme süreci ile adeta Dünyaya yeni bir şekil verilmektedir.

Kısaca bilginin, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımı olarak ifade edilebilen küreselleşme olgusu farklı şekillerde açıklanmaktadır: Bir görüşe göre, daha fazla üretim ve pazar imkânı sağlamak için gelişmekte olan ve satınalma gücü artan ülkelerin hedef alınması şeklinde yorumlanabilir. Kapitalist sistemin kendini yenilemesi olarak düşünülebilir. Ülke ekonomilerinin birbirlerini tamamlamaları, bazılarında göre demokratikleşme, bazılarında göre emperyalizmin yeni yüzü, uluslararası sermayenin egemenliğinin kayıtsız ve şartsız kılınması, rekabetin sınırlar ötesine taşınması olarak da düşünülebilir. ...

Küreselleşme ekonomik, kültürel, dini, siyasi ve teknolojik çeşitli boyutları olan bir gerçekliktir. Bir başka açıdan bakıldığında maddelerin yaygınlaşması ve değerlerin yaygınlaşması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Küreselleşmenin etkileri küreselleştiren ve küreselleştirilen ülkeler açısından farklı süreçleri kapsamaktadır. Küreselleştiren ülkeler için daha çok kazanç ve sermaye anlamına gelirken, küreselleştirilen ülkeler için daha az üretim, daha çok dışa bağımlılık, ülke içinde parçalanma ve terör olayları ile mücadele etme durumunda kalma gibi problemler anlamına gelebilmektedir. Türkiye de küreselleştirici gücün hedefi olan Ortadoğu ülkeleriyle komşu olması ve yine bu gücün hedefi olan Orta Asya ülkeleriyle olan yakınlığı dolayısıyla küreselleşmenin hedefi olan ve bu süreçten ziyadesiyle etkilenen, küreselleştirilmeye çalışılan ülkeler kategorisindedir. Bu sebeple konu disiplinler arası bir yaklaşımla, farklı boyutlarıyla tartışılmalıdır.

Kısaca küreselleşme durdurulması mümkün olmayan ancak farkında olunarak zararları bertaraf edilebilecek ve belki de faydalanılabilecek artılı ve eksili bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada bu farkındalığı yaratmak amaçlanmaktadır. Konu küreselleşmenin anlamları, boyutları, küreselleşme karşısında ulus-devletlerin durumları, bu bağlamda Türkiye'nin durumu başlıklarında ele alınacak ve değerlendirilecektir.

1. Küreselleşmenin Anlamı

Küreselleşme günümüzde çok tartışılan bir süreç olmakla birlikte tarihi oldukça eskidir. Roma ve Osmanlı İmparatorlukları aralarında önemli farklar bulunmasına rağmen, dünya sistemleri geliştirmiş ve Pax Romana ile Pax Ottoman 19. Yüzyıl öncesinde küreselleşmenin ilk örneklerini teşkil etmişlerdir. Dünya çapında kapsayıcı ve etkili olan ilk küreselleşme süreci 19. Yüzyılda İngiltere'nin "Pax Britanica" olarak bilinen kendi milli menfaatlerine uygun olarak geliştirdiği Dünya düzenidir. Sanayi İhtilali ve otomasyon ağının gelişmesi, küreselleşme sürecine hız katmıştır. Küreselleşme ile ekonomik faaliyetler uluslararası nitelik kazanmakta, milli ekonomiler Dünya çapında birbirine bağlanmaktadır. Sosyal ve ekonomik ilişkiler dünya ölçeğine taşınmakta, sermaye milli niteliğini kaybetmekte, uluslar üstü sermaye kayıtsız şartsız egemen olmaktadır. *Küresel merkezî planlı ekonomi* bu süreç içinde işlerlik kazanmaktadır. Dünya çapında egemen 30-50 kuruluşun serbest bıraktığı alanda serbest piyasa ekonomisi işleyebilmektedir (Erkal, 2016: 60).

İki kutuplu Dünya düzeninin bazılarına göre tek kutuplu (ABD) hale gelmesi ve soğuk savaş döneminin geride kalması, eski Sovyetler Birliği'nin dağılması, Orta Avrupa'da, Balkanlarda, Ortadoğu'da, Kafkaslarda ve Orta Asya'da Dünya siyasi haritasının önemli değişikliklere uğraması, ister istemez Dünyaya yeniden şekil verilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu yeniden şekillenme sürecinde petrol ve su gibi enerji kaynaklarına ulaşma, sahip olma, petrol boru hattının yönünü tayin etme ve Avrasya üzerindeki hakimiyet mücadelesi etkili olmaktadır. Z. Brzezinski'nin de belirttiği gibi (İstanbul, 2005) Avrasya küresel iktidar mücadelesinin yapıldığı bir satranç tahtası niteliğindedir. Bu bağlamda terör örgütleri kurulmakta, kullanılmakta ve bir müddet sonra düşman ilan edilmekte, "Soğuk Savaş" döneminden "Sıcak Terör" dönemine geçilmektedir (Erkal, 2016: 60).

Küreselleşme bilginin, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımı olarak ifade edilebilir. Daha fazla üretim ve pazar imkanı sağlamak için gelişmekte olan ve satın alma gücü artan ülkelerin hedef alınması şeklinde yorumlanabilir. Kapitalist sistemin kendini yenilemesi olarak düşünülebilir. Bu bakımdan küreselleşme kapitalizmin dışında sanki vahşi kapitalizme bir alternatifmiş gibi takdim edilmektedir. Küreselleşme ülke ekonomilerinin birbirlerini tamamlamaları, bazılarına göre demokratikleşme, bazılarına göre

emperyalizmin yeni yüzü, uluslararası sermayenin egemenliğinin kayıtsız ve şartsız kılınması, rekabetin sınırlar ötesine taşınması olarak da düşünülebilir. Bir başka yaklaşımla küreselleşme, Batının parasını ve ürünlerini geliştirmekte olan ülkelerin piyasalarına baskı kullanarak açmasıdır. Bazılarına göre, günümüzde gerçekleşmeye de küreselleşme sürecinde milli sınırların ortadan kalkacağı, milli devletlerin buharlaşacağı iddia edilmiştir (Erkal, 2016: 59).

Ancak günümüzde ABD’de ve birçok Avrupa ülkesinde küreselleştirme milliyetçi/ulusalcı akımları güçlendirmiştir. Gerçek demokrasi yerine, küresel çıkarlara hizmet eden *emperyal demokrasi* gün ışığına çıkmıştır. Bu süreçte “serbest piyasa ekonomisi” “kontrollü piyasa ekonomisi” haline dönüşmüştür. Özelleştirmelerin ülke çıkarlarına hizmet eder hale dönüştürülmesi düşünülmektedir. Rusya ve Almanya gibi ülkeler yabancı sermayeyi kabul ederken hangi sektörlere ve ne ölçüde gelebileceğine de sınırlar getirmişlerdir. Fransa ve İngiltere bazı özelleştirmeleri engellemektedirler. Nitekim, İngiltere kesin bir kararla ve kısa bir süreç içerisinde AB’den çıkma süreci içindedir (Erkal, 2016: 59). Bir çok milletlerarası kuruluş gibi AB de önemli ölçüde kan kaybetmiştir. Bunların yenilenme ve daha da fonksiyonel hale getirilme ihtiyacı vardır.

2. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme ekonomik, kültürel, siyasi ve teknolojik çeşitli boyutları olan bir gerçekliktir. Bu süreçte kitle haberleşme araçları toplumları yönlendirmektedir. İnternet, TV, sinema gibi bazı teknolojik araçlar ve sanat dalları ile ABD’nin küresel bir silahı olarak ‘üstün Amerikalı’ imajı işlenmekte; 1990’lı yıllardan beri parçalanmış Sovyetler Birliği’nde bile üstün görünümlü dekorlarla Sovyetler Birliği’nin hala süper güç olduğu fikri işlenebilmektedir. Bir görüşe göre; kültür alanında küreselleşme, bir veya birçok kültür değerinin kendi varlık sınırlarını aşarak diğer kültürlerle de ulaşması ve benimsenmesi şeklinde de anlaşılabilir (Oğuz, 2003: 25). Bu süreçte Türklere has ebru, hat, minyatür gibi sanat dallarının; yoğurt, kebab, baklava, sarma/dolma gibi yiyeceklerin evrensel bir boyut kazanarak küreselleştiği söylenebilir. Tabii bizim açımızdan da önemli olan mahalli kabul edilen bu değerlerimizle küresel bağın kurulabilmesidir.

Küreselleşmenin ekonomik ve kültürel boyutları vardır: Küreselleştirme yoluyla kültürel tektipleştirme, inanç dünyalarını ve dinleri şekillendirme

de amaçlanmaktadır. Küresel çıkarlara uygun olarak, dinlerin ve fikir hareketlerinin belirli fraksiyonlar kanalıyla küresel güce bağlandığı görülmektedir. Nitekim, Türkiye’de de İslamî görünüm altında İslâm’ı yozlaştırıcı, Müslüman’ı devşirici, tefrika yaratıcı Vatikan patentli ılımlı İslâm anlayışı süreci telkin edilmiştir (Erkal, 2016: 59).

Günümüzde siyaset ve ekonomi iç içedir. Küreselleştirme süreci ABD’nin ve ona bağlı çokuluslu şirket ve finans kaynaklarının menfaatlerine göre şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle çokuluslu şirketlerin ideolojisi *küreselleşme*, küreselleşmenin ideolojisi de *çokkültürlülük* dayatmalarıdır. Küreselleşme olmadan çokuluslu şirketlerin egemen olmaları, küresel ilişkiler hoşgörülmeden ve böylece milli direnç kırılmadan küreselleştirici gücün başarılı olması zordur. Özcan Yeniçeri’nin belirttiği gibi, Nixon döneminde tüm yabancı görevlilerin değerlendirilmeleri; onların ABD şirketlerine karşı gösterdikleri ilgiye göre şekillenecektir anlayışı hâkimdi (Yeniçeri, 2003: 33). Uzun süredir Dünyada vuku bulan ve günümüzde de gerçekleşmekte olan süreç göstermektedir ki; demokrasiden de, insan haklarından da ABD çıkarlarına hizmet ve itaat anlaşılmaktadır. Irak’ın demokrasiye kavuşturulması sürecinin, Suriye’de terör örgütü ile mücadele edilmesinin bir başka adı ya da açıklaması da ABD egemenliği ve işgali ve bunun sürmesidir (Erkal, 2016: 60).

Bir başka açıdan küreselleşme iki boyutludur: Bu boyutlardan biri *maddelerin yaygınlaşması*dır. Giyim-kuşam, fast-food, Coco Cola, Mc Donald’s, Lee, Levi’s, Adidas, Nike, Marlboro, losyon ve parfüm markaları, Marx & Spencer, GSM teknolojisi, internet, cep telefonu, İngilizce ve ABD Doları, Müslüman olmalarına rağmen bazılarının taktıkları haç kolyeleri vb. örnekler popüler kültür olarak ifade edilen medya bağımlılığının, tüketim nöbetinin doğurduğu gündelik hayatın ortaya çıkardığı yapay kültürün unsurlarıdır. Pompalanan bu süreçte sahip olunan araç, yenen ve içilene göre insana değer verilir, değer biçilir. Bu unsurlar genelde ABD kaynaklı olup, Onun yükselen değer ve kültür kodlarını yansıtır.

Küreselleşmenin ikinci boyutu *değerlerin yaygınlaşması*dır. (DPT 2000: 67). Bu değerler, daha çok hakim ekonomi ve kültürün maddeci ve faydacı değer hükümleridir. Bunun yanında demokrasi, demokratik değerler, insan hakları, çevre şuuru, bilginin yaygınlaşması, teknolojik gelişme, mal ve hizmet kalitesinde standartlaşma gibi olumlu değerler de yaygınlaşmaktadır (Erkal, 2016: 61; 2007: 236-237).

Burada belirtilmesi gereken, Küreselleşme artı ve eksileriyle değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Birçok *olumlu* yanından bahsedilebilir: Ülkelerin rekabet gücünü arttırması, bu rekabetten çok uluslu şirketlere geçiş veya milletler üstü firmaların doğuşu; yönetimi şeffaflaşmaya zorlaması; tüketicinin korunmasında evrensel normlar getirmesi; ferdi hak ve hürriyetlerin genişletilmesi; milli hukukun evrensel hukuka uyumu; insan haklarında evrensel kurallara uyma; sivil kesimin hızla örgütlenmesi; çevre koruma şuurunun geliştirilmesi; Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmesi, bilgide ve teknolojide standartlaşma, internet ağının gelişmesi; dünyaya açılma; ulaştırma ve haberleşme ağının dünyayı küçültmesi; disiplinler arası değerlendirmelerin önem kazanması; beklentilerin aksine yükselen milliyetçiliğe yol açmasıdır.

Küreselleşmenin *olumsuz* etkileri de oldukça fazladır: Önü açılan ülkelerde siyasi merkezli ekonomik krizlerin ortaya çıkarılması; çok uluslu şirketlerin iç ticarete girmeleri; yerli tekellerin yerini yabancı tekellerin alması; alt-kimlik/milli kimlik çatışmaları, çatıştırmaları; coğrafyaların ve sermayenin vatansızlaştırılması; önu açılan ülkelerin üniter yapılarının çokkültürlülüğe zorlanması, milli kimliğin ve milli direncin zayıflatılması; anadil yerine İngilizcenin ağırlığının artması; *küresel entelektüel bağımlılık* yaratan yabancı dille eğitim ve öğretimin öne çıkarılması; finans sektörünün sanayi ve yatırımcıların, reel sektörün önüne geçmesi; üretme, ithal et anlayışının yaygınlaşması; ferdi ve sosyal grupların toplumdan soyutlanması/bağımsız düşünülmesi; parçanın bütününe geçirilmesi; egemenlik haklarının belirli ölçülerde küresel güce devredilmesi, çokuluslu şirketlere verilen imtiyazlar ulus-devlete açılan savaşla onların ufalanması; vatandaşlık bilincinin zayıflaması; sanayicinin ithalatçılığa yöneltilmesi; siyasi istikrarsızlık ve toplumsal dengelerin bozulması; küreselleştirilen ülkelerde beyin göçünün artışı; tüketim tercihlerinin hakim ekonomilerin ürettiği mal ve hizmetlere bağımlı hale gelmesi, müzikten giyim ve beslenme tarzlarına kadar tektipleştirme ve maddelerin yaygınlaşması; *yeni kabilecilik* (new tribalism) (Yinger, M.J., 1994: 76) olarak ifade edilen milletlerin kalabalıklaştırılması, boy, cemaat, mezhep, kabile ve etnik taassubun öne çıkarılması, v.s... (Erkal, 2016: 68-69).

3. Küreselleşme, Ulus Devletler ve Milliyetçilik

J. Naisbitt küreselleşmeyi ekonomik parçaların ufak olması şeklinde anlamaktadır (Bkz., Erkal 2000: 30 ve Naisbitt,J., 1984). Ancak, küreselleşme önü açılan ulus devletleri hedef aldığından siyasi parçaları da ufalamaktadır. Küreselleşme hareketleri bir taraftan bütünleşmiş bir Dünyayı hedeflerken, diğer taraftan ulus-devletler seviyesinde daha fazla bölünmüşlük yaratma potansiyelini de içinde taşımaktadır. Küreselleşme ile bazı konular evrensel standartlara kavuşmakta ve evrensel düşünülmekte, İngilizce burada vasıta olarak kullanılmakta, çözülen milli devletlerden yine milli devletlere geçilmektedir. Bazı milli devletler daha da güçlenmekte, bazılarının sosyal yapıları ise yeni tip tuzaklarla (etnik ayrımcılık, mezhep çatışması, çokkültürlülük, mozaikleştirme, cinsiyetçilik, çevre kirlenmesi vb.) karşılaşmaktadır. Küreselleşme yeni tip bir istilâ tarzı ile ulus-devletleri kuşatmakta, ülkeler fark edilmeden teslim alınabilmektedir. Böyle bir ortamda ülke çıkarlarının savunulması da zorlaşmakta, yoğun bilgi ve ihtisaslaşma gerekmektedir. Bunlar olmadığı sürece iyi niyet yeterli olamamakta; milli kültürün yerini, kârı en çoklaştırmaya yönelik olarak dışarıdaki güç odaklarının ürünleri ve anlayışı almaktadır (Bkz., Manisalı, 2002: 5).

Gümümüzde vuku bulan süreçler gösterdi ki; Küreselleşme Dünyaya yeniden düzen verme hareketinin adıdır. Dünyada gerçek anlamda küreselleşmeye uygun siyasi bir ortam bulunmamasına rağmen; küreselleştirilenler küresel itaate zorlandılar. Milli sınırların kalktığı, milli devletlerin ortadan silineceği iddiaları tutmadı. Ancak bazı ülkeler itibar ve güç kaybettiler. Küresel güce egemen olanlar ise; daha da tutulmaz hale geldiler. Küreselleşme hareketleri bir taraftan bütünleşmiş bir dünyayı hedeflerken; diğer taraftan daha fazla bölünmüşlük yaratma gücünü bünyesinde barındırıyordu. Küreselleşme yükselen milliyetçilik hareketlerini doğurdu. Küreselleşme ile şaşkın kalabalıklar haline sokulan ve uyuşturulan milletler uyanmaya başladılar. Artık çatışmanın küresel güç ve bloklarla önü açılmış milli devletler arasında olduğu anlaşıldı. Çöken klasik ideolojik tartışmaların yerini; *milli* olanlarla *evrensel* olanların kavgası aldı. Ülkelerin fark edilmeden teslim alındığı bir ortamda; yükselen milliyetçiliği fark etmeyenler, içlerine sindiremeyenler, ülke çıkarlarını koruyamadılar. Küreselleştirici gücün daha da güçlenmesi ve milli dirençlerin kırılabilmesi için; vatandaşlık bağları zayıflatılmaya, coğrafyalar vatansızlaştırılmaya çalışıldı. Milli devlet ve millet merkezli bir dünya gerçeğinden tekçi insan merkezli soyut bir dünyaya geçildiği

ileri sürüldü. Oysa fertsiz millet de, milletsiz tek ve bağımsız fert de birer ütopya idi. Sermaye büyük oranda milli olmaktan uzaklaştırılarak küresel güce hizmet eder hale sokuldu. Ekonomik kaynaklar ve milli sanayi peşkeş çekilir hale geldi. Direnenler ya silindi; ya da özelleştirme kapsamında yabancılaştırıldı. Sanayileşme tartışılır olmaktan çıktı. Farklılıklar kutsallaştırıldı. Etnik çatışmalar körüklendi. Küresel gücün menfaatlerine uygun *alternatif egemenlik* alanları amaçlandı. Aslında gerek *misyonerlik* hareketleri, gerek *dinler arası diyalog* adı altında sürdürülen monolog, Vatikan'a alan açma oyunları ve İslâm'ı yozlaştırma çabaları da küreselleştirmeden ayrı düşünülemez (Erkal, 2007: 257-258).

Küreselleşme, birliği, bütünlüğü değil; kültürel çoğulculuğu, çok kültürlülüğü ele alarak, milleti değil; ferdi ve parçayı merkez kabul ederek, Dünyaya şekil vermeye çalışıyor. Kıyıda köşede kalmış marjinal birtakım değer ve tercihleri de, hatta sapma davranışları normal kabul ederek bünyeye sokuyor. Bu ortamda, milletleşme değil; mahalli olan, parça, etniklik öne çıkıyor. Milletler ufalanıp çeşitlenerek milli direnç kırılmaya ve milletler uysallaştırılmaya çalışılıyor. Kimlikler de benzerliklerden ziyade; farklılıklar üzerine dayandırılarak çok kültürcü politikalar dayatılıyor. Bundan dolayı *küreselleşmenin ideolojisi, çok kültürlülük tezleridir* diyoruz. Küreselleşmenin bugün ve yarın sebep olacağı en önemli sorun; farklılıkları benzerliklerin önüne dikerek heterojenliği meşrulaştırırken, farklılıkları, topluma kapalı, yeni bir ırkçılığı, etnosantrizmi teşvik ederek sadece parçayı ele alan seviyeye çıkarmasıdır. Bu yolla kendi kendilerini millettten soyutlayan ve ötekileştiren gruplar, bu defa milletin bütünü üzerinde dış destekle de beraber baskı kurmayı deneyeceklerdir. Böylece farklılıklar siyasi bir talebe dönüştürülmekte, milli kimlik ve hâkim kültür reddedilebilmektedir (Erkal, 2010: 243).

Çokkültürlülük (Erkal, M.E., Baloğlu, B. ve F., 2017) Dünyayı küresel gücün menfaatlerine göre şekillendirmek isteyenlerin ideolojisidir. Küreselleştirenler küreselleştirilenlere hep bunu dayatmaktadırlar. Küreselleşenler de bunu kaçınılmaz evrensel bir gerçek olarak kabul ettiklerinden veya kendilerine bu şekilde kabul ettirildiğinden, buna karşı politika geliştirmekte yetersiz kalmaktadırlar. ... Bu bakımdan küreselleşmeyi *otoriter* ve *totaliter* bir küresel yapılanma olarak tarif edenlere hak vermemek mümkün değildir (Erkal, 2005: 213).

Çokkültürlülük daha ziyade yoğun göç almış Avustralya, ABD ve Kanada gibi ülkelerde uygulanmaya uygundur. Çünkü bu anlayış tescil edilmiş ayrılıklar ve farklılıklar üzerinde bir birliktelik sağlamayı ve heterojen yapıyı kavramayı esas almaktadır. Böyle bir yapıda hâkim kültür ve milli kimlik bir etnik grup gibi anlaşılmalıdır. Normalde kurucu unsura ve hâkim kültüre ulus-devlette ortak ve rakip de aranmaz. Karmaşık (heterojen) yapılarda ve sadece anayasadan kaynaklanan vatandaşlığın geçerli olduğu toplumlarda çokkültürlülük birleştirici, kaynaştırıcı bir çimento rolü oynar. Bu işin normal tarafıdır. Bu ülkelerde çokkültürlülük aslında eritmeci politikalara geçişte –Avrupa’dan farklı olarak- yumuşak bir zemin meydana getirmektedir. Bazen eritmeci politikaların başarılı olamaması karşısında, bir ölçüde tekrar eritmeye geçişi kolaylaştırmaktadır. Çokkültürlülük eritmeden vazgeçmek olarak da anlaşılmalıdır (Duman, B., 2011). ABD ve Kanada’da çokkültürlülük yoluyla yeni etnik azınlıklar yaratılmamakta; tam tersine; farklılıkları yok edici ve Amerikan veya Kanada kimliğinde bütünleştirici bir süreç görülmektedir. Bu süreçte yabancı kaynaklı ve genelde göçmen nüfus iki nesil sonra kendi milli diliyle ve kültürüyle yabancılaşmaktadır. Bu nüfusta kimlik belirsizliği doğmaktadır. Anadil zamanla yabancı dil haline gelmekte, yaşama şansını kaybetmektedir; dolayısıyla anadille eğitim yapılamamaktadır. Kamusal alanda ABD’de İngilizce, Kanada’da ise Fransızca ve İngilizce tartışmasız egemendir.

Diğer bir örnek ise; karmaşık olmayan, oldukça yeknesak ve mütecanis yapılarda toplumun yapı özelliklerine rağmen, çokkültürlülüğe zorlanmasıdır. Türkiye’de ve diğer bazı ülkelerdeki tartışmalar bunun birer örneğidir. Kanada ve ABD gibi ülkelerde çokkültürlülük politikaları sosyal bütünleştirici yönde; hatta eritmeye (asimilasyon) dönük yumuşak bir geçiş olarak kullanılırken; Türkiye’de ve Türkiye gibi ülkelerde milli direnci zayıflatabilmek, üniter yapıyı bozmak, farklılıkları kutsallaştırmak, pazarlık gücünü arttırmak, toplumu atomize etmek, azınlıklar yaratmak ve etnikleştirmek amaçlarıyla değerlendirilmektedir (Erkal, 2005: 216).

Küreselleşme süreci/olgusu küreselleştiren ve küreselleştirilen ülkeler için ayrı mecrada/yönde işlemektedir. Günümüzde küresel rüzgarlardan olumsuz etkilenen ülkeler, iktisadi yatırımlarını ve terörle mücadelelerini bile zaman zaman küresel gücün izniyle yapabilmektedirler. Küreselleştirici güç olan ABD için bu süreç, yüksek hayat standartları ve iş alanlarının açılması demektir. Gelişmekte olan ülkeler için ise; küreselleşme süreci gelir dağılımının bozulması,

yüksek enflasyon, bütçe açıkları, ticari engeller, yüksek iç ve dış borçlanma ve bu borçların dış politikada ipotekler yaratması, düşük yatırım seviyesi, işsizlik ve sanayileşmekten vazgeçmek demektir. Bu süreçte bazı durumlarda küreselleşmenin ters etkileri de görülebilmektedir. Meselâ; küreselleşme sürecinde Hindistan ve Çin'in silkinme ve kalkınma hamleleri yaptıkları ve dünya pazarına açıldıkları gözlenmektedir; ancak bu ülkeler kendilerini küreselleştirmek, fakirleştirmek isteyen dünya sistemine baş eğmedikleri için bu gelişmeleri gösterebilmişlerdir. (Erkal, 2016: 62; 2007: 237).

Burada sırası gelmişken “ulus-devlet” üzerinde de kısaca duralım. Ulus-devlet meşruiyetini bir ulusun belli bir coğrafi sınır içindeki egemenliğinden alan devlet şeklidir. Ulus-devlet kavramı devletin politik ve jeopolitik varlığı ile ulusun kültürel varlığını birleştirir. Ulus-devlette bütün vatandaşların ortak bir dil, kültür ve ortak ulusal değerleri paylaşması esastır. Millettin kendi kaderini tayin ve egemenlik hakkını içerir. Egemenliğe ortak bir etnik gurup aranmaz. Ulus-devletin ortaya çıkışı; feodalitenin zayıflaması, Sanayi Devriminin doğuşu ile meşruiyetin kaynağının monarşiden şehirlilere ve halka geçmesidir. Egemenlik halkın olmuştur. Ortaya çıkış önceliğinin ulusta mı; yoksa devlette mi olduğu tartışmalıdır. Milliyetçi tezlerde ulusun önce var olduğu ve daha sonra devlet şeklinde teşkilâtlandığı yer almaktadır. Ulus devletleri pasifleştirici, siyasi ve ekonomik ablukaya alıcı etnik ve mezhep ağırlıklı çabalar klasik ideolojik çatışmalar dönemi sonrasında dikkat çekmiştir.

Dolayısıyla yukarıdaki gelişmelere farkındalıklardan dolayı günümüzde küreselleşmeye direnç artmakta ve karşıt bir akım olan *milliyetçilik* daha da güçlenmektedir. Milliyetçilik; etnik duvarları, engellemeleri ve tuzakları aşarak milli değer ve menfaatleri savunmak, onlara sahip çıkmak, milli kültür unsurlarına bağlılık ve onları koruyarak geliştirmektir. Milliyetçilik, sadece duygu ve düşüncede kalan bir anlayış değil, ekonomiden dış politikaya ve sanata kadar bir tavır alışlar bütünüdür. Milliyetçilik, ne tören malzemesi, ne dışa kapanma, ne de duygusal düşmanlıktır. Bilgi ve teknolojinin bunca ilerlediği ve Dünyayı küçülttüğü bu dönemde dışa kapanmak mümkün değildir. Milliyetçilik ideoloji kapsamında düşünülerek dondurulamaz, sürekli bir pratiğin adıdır. Milliyetçilik öncelikle kendi millete mensup olma şuurunu taşımaktır. Toplumlar yerli ve milli olmadıkları sürece, evrensel içinde kaybolurlar; günümüzde geçmişteki ideolojik çatışmaların yerini alan ulus-devletlerle küresel güç ve bloklar arasındaki mücadelede küresel istila ile başa çıkamazlar (Erkal, 2016: 62-63).

Milliyetçilik ırkçılıkla karıştırılmamalıdır. Milliyetçilik kültürel değerlere bağlı (endeksli) bir olgudur; ırkçılık ise biyolojik ve genetik özelliklere bağlıdır. *Milliyetçilik* kendi milliyeti dışındakileri aşağılamak, dışlamak değil; başkalarıyla Dünyayı eşit, adil, anlamlı ve istismar edilmeden paylaşabilecek şuur ve olgunluğa erişmedir. Küreselleşme ile etki alanına giren basın ve yayın kuruluşlarının genelde değişik ilişkiler sonucu küreselleşme için gereken fedakârlıkların yapılması gerektiği şeklinde toplumu şartlandırmaya çalıştıkları gözlenebilir; milliyetçilik bu durumun farkında olmayı gerektirir. (Erkal, 2016: 63).

Milliyetçilik, diğer milletlerin varlığına saygı duyarak, kendine de saygı duyurarak toplumu her alanda yaşama hakkına sahip kılmaktır. Kendi kimliğinin farkında olarak, onu fark ederek geleceğe açılmaktır; bağımsızlık ve egemenlik aşkıdır; haysiyetli duruştur ve uydu olmamaktır. Kısaca ifade edersek, milliyetçiliği kanda, ırkta ve kafatasında aramıyoruz, mensup olma şuurunda arıyoruz; yani öncelikle gözü ay yıldızı, kulağı ezanı, Türkçeyi, Türk musikisini, mimarisini, sanatını arayanların meydana getirdiği bir büyük anlamlı toplulukta, kültür milliyetçiliğinde arıyoruz. Zaten bizim tarihimizde kültür milliyetçiliği geçerlidir (Erkal, 2010: 27).

4. Küreselleşme ve Türkiye

Dünyanın iki kutuplu dengeden (ABD-Sovyetler Birliği) tek kutuplu küresel güce kayışı, küresel istilaya karşı ABD'ni daha fazla hedef haline getirmiştir. Bunda ABD'nin pervasızca hareketleri de etkili olmuştur. Komünizmin hedef ve düşman olmaktan çıkışı, yeni düşmanlar yaratılmasını gerektirmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki ikiz kulelerin vuruluşu ABD'nin güvenlik anlayışını değiştirmiştir. Yeni güvenlik anlayışı tehlikenin ABD'ye ulaşmadan bulunduğu yerde yok edilmesi ve tehdit olmaktan çıkarılmasıdır. Bu anlayış milletlerarası politikada belirsizlikleri ve kargaşayı büyük ölçüde arttırmıştır. Çünkü hukuka uygunluk ve hukukilik bir tarafa bırakılmış ve siyasilik ön plana çıkmıştır. (Erkal, 2016: 63; 2007: 239).

Önü açılan milli devletler için küreselleşme çok değişik tuzaklarla doludur. Bunların başında ulusal kimliği reddeden mahalli sıfatların öne çıkarılması, insanların etnik gruplaştırılması, farklılıkların kutsallaştırılması, milli devletlerin bölgesel özerklikten federal yapıya zorlanması, milli kimlik yerine sadece coğrafyaya dayalı tanımlamaların (Türkiyelilik) öne çıkarılması gelir.

Küreselleşmenin milli devletlerin sosyal yapılarına yansıyan bir özelliği de; klasik ideolojik çatışmaların yerini milli ve evrenselci (ya da ulusalcı-küreselci) eksenine bırakmasıdır. Aslında günümüzdeki mücadele küresel güç ve bloklarla önu açılan milli devletlerin mücadelesidir. Bu gerçek de insanlık tarihinin milli menfaat çatışmalarının tarihi olduğunu belgeler. Türkiye adeta yeni bir milli mücadele dönemini, diğler önu açılan devletlerin beraberce karşılaştığı sorunlarla yaşamaktadır (Erkal, 2016: 66-67).

Küreselleşme sürecinde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en önemli tehdit üniter yapısının hedef alınmasıdır. Türkiye çokkültürlülük oyununa getirilmek istenmekte; etniklik ve mezhepçilik kışkırtmaları ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Bunda da etnikliğin sadece bir parçası olan mahalli dil ve şiveler, ağızlar kullanılmaktadır. Fert ve gruplara uygun etniklikler etiket gibi yapıştırılıp farklılık şuurunu kazandırılarak Türkiye'nin direnci zayıflatılmaktadır. Dün Osmanlı üzerinde oynanan oyunların bugün Türkiye'yi hedef almakta olduğu görülmektedir (Erkal, 2007: 246). Dün Osmanlı'yı Balkanlardan çözenler; günümüzde Cumhuriyet Türkiye'sini Ortadoğu'dan çözmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye'nin sorunlarının önemli bir bölümünün çözümü eğitim sektörüyle ilgilidir. Çünkü; eğitim, öğretimden farklı olarak insanlara hedef ve gayeler kazandırarak onların nitelikli ve hedefli hale getirilmesi sürecidir. Konu sadece bilgi aktarmak ve meslek edindirmek değildir. Bugün her kademede eğitimin meseleleri burada kilitlenmektedir. Dünyada ve bölgemizde hâkim olmak isteyen ülkeler, kendi kültürlerini, kendi gayelerini kabul ettirebilmek için en ileri teknolojileri kullanmaktadırlar. “Kitle kültürü” veya “popüler kültür” ile “milli kültür”ler arasındaki mücadele bundan doğmaktadır. Duygu ve düşünceden, yaşama tarzına kadar tek tip, tek eksenli hale getirilmek istenen bir Dünyada yaşamaktayız (Erkal, 2007: 21). Bunun Türkiye'ye yansımaları olmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinin en büyük problemlerinden biri hiçbir ciddi devlette görülmeyen, küresel bağımlılık ve tek tiplilik yaratan yabancı dille eğitim ve öğretimin rağbet görmesidir. Küreselleşmenin de etkisiyle çokuluslu şirketlerin kaliteli ve ucuz insangücü talebini karşılayacak bir alan olarak yabancı dille eğitim düşünülmektedir. Türkçenin ilim dili olarak gelişmesini, Türkçe yayınları ve Türkçe kavramlaşmayı önleyen, öğrenciyi ülkesine yabancılaştıran ve kültür naklinin sağlanmasını engelleyen bu anlayış

yabancılaşmaya yol açmaktadır. Bu uygulama, eğitim maliyetinin yüksek olmasının yanısıra; Cumhuriyet nesillerinin ülke çıkarlarını korumada da zorlanmasını doğurmaktadır. Bu eğitim; evrensel değerlerle milli değer ve özelliklerimiz arasında anlamlı bir uyum ve dengenin kurulmasını da zorlaştırmaktadır (Erkal, 2005: 187-188).

Türkiye'nin 1980 sonrası biriken ekonomik sorunları, ülkenin yeterince liberalleşmemesinden değil, yapı ile çelişen, gelenekleri ayaklar altına alan, kamu düzeni ve kamu ahlâkını yıpratıcı egoist ahlâk anlayışını her şeyin önüne çıkaran, toplum çıkarını dışlayan, sosyal ve kültürel politikalarla takviye edilmeyen iktisat politikalarının çarpıklıklarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin istenen ekonomik seviyeye gelememesi, maddi ölçülerle ifade edilen girdilerin yetersizliğinden çok, başarı şartlanmasının, kendine güvenin, milli dayanışma ve kalkınma heyecanının toplumda yaygınlaşmamasındandır. Buna kaynakların yerinde ve üretken kullanımını önleyen zihniyet bozukluğunu, ferdi çıkarı kutsallaştırıcı çarpık anlayışı, israf ve yolsuzlukları (devletin, bazı bürokratların rehberliğinde bazı siyasetçi ve işadamları ortaklığında soyulması) ve kültürel mutabakatların yeterince kurulamamış olmasını, kimlik bunalımını da ilave edebiliriz (Erkal, 2007: 245-246).

Sonuç ve Öneriler

Buraya kadarki açıklamalarımızdan görülmektedir ki; küreselleşme bilimin ve teknolojinin ilerlemesi sonucu ortaya çıkan, ülkelerin yüzleşmeleri gereken, gelişme ve farkındalık düzeylerine göre de konumlarını belirleyebilecekleri bir süreçtir.

Ulus-devletlerini kurmuş, sosyo-kültürel açıdan bütünleşmiş, mutabakatlarını geliştirmiş milletleşmiş ülkeler küreselleşme karşısında dik durabilmekte, zarar görmemektedirler. Çünkü bu ülkeler ortak değerlerde ve ilkelere mutabakata varmış, dolayısıyla ülke içerisinde birlik ve dayanışmalarını sağlamış, kısır çekişmeleri aşmış sonuçta güçlerini eğitim, bilim, ekonomi alanındaki çalışmalara yönelttikleri kendi ayakları üzerinde durabilen konuma gelmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti çok uzun ve köklü bir tarihe sahip, tarihte farklı coğrafyalar üzerinde cihan imparatorlukları kurabilmiş bir millet olarak, yaklaşık yüz yıldır Dünyanın merkezinde zor bir coğrafyada yaşamaktadır.

Küreselleştirici güç/güçler tarafından küreselleştirmenin ideolojisi olan çokkültürlük pompalanmakta, etnik milliyetçilik ve mezhepçilik kavgaları içine sokularak kültürel mozaik haline getirilmeye çalışılmakta, böylece gelişmeye yönlendirilecek potansiyeli ve enerjisi dışarıdan ve içeriden üretilen terör ortamı ile mücadeleye harcanmaktadır.

Bu süreçte yapılması gereken küreselleşme karşısındaki tavır; onu reddetmek veya peşinen kabul etmek şeklinde değil; güdümlü olmayan, ülkenin milli menfaatlerini koruyacak ve arttıracak, kendi inisiyatifi ile ayakları üzerinde durmasını sağlayacak bir dış politika uygulamak olmalıdır. Bunun için Türkiye'nin idareci ve siyasetçilerine, eğitimcilerine, aydınlarına ve sanatçılara büyük görevler düşmektedir.

Ülkede sosyo-kültürel bütünleşmenin sağlanmasında öncelikle eksen kurum olarak siyaset etkili olmaktadır. Siyasetçiler uyguladıkları birleştirici/bütünleştirici politikalarla çok eskiden beri toplumda var olan hiddet, şiddet üslubunu ve ikilikleri ortadan kaldırmalı, tarihe bir bütün olarak bakılabilmeli ülke içinde birlik ve bütünlük sağlanmalıdır. Halk ile devletin daha fazla kaynaşması, milli güvenliğimizin, siyasi istikrarın, birlik ve bütünlüğümüzün teminatıdır.

Milletleşmenin gerçekleşmesinde kültür bir çimento, birleştirici/bütünleştirici bir muhtevadır. Ülkenin aydınları ve sanatçıları ürettikleri eserlerde milli kültürü bozucu, ayrıştırıcı olmamalı, eserleriyle kültürün geliştirilerek devamlılığına katkıda bulunmalıdırlar.

Eğitim; kültürel muhtevayı yetişmiş nesil yoluyla yetişmekte olan nesile aktaran ve yüksek öğretim aşamasında yeni araştırmalar yoluyla kültürel muhtevayı geliştiren bir kurumdur. Türkiye Cumhuriyeti milli eğitim sürecinde çocuklarına milli değerlerini vermeli, Türkçeyi zenginleştirmeli üniversite düzeyinde de gençlerimiz yaratıcılığa yönlendirilmelidir. Kültürel muhtevayı, mirası yeni nesle aktarmada ve geliştirmede temel araç olan resmi dil de yeterince önemsenmelidir. Ciddi devletler yasa ve anayasalarında egemenliği paylaştıracı, ulus-devleti bozucu bir arayışa çıkmazlar. Milliyeti ve etnik aidiyeti birbirine rakip görmezler. Siyasetçiler dilin bu fonksiyonunu düşünmeli; yabancı dil eğitimini güçlendirmeli, ancak, yabancı dille eğitimden vazgeçerek, uyguladıkları dil politikaları ile, Türkçenin bilim ve araştırma dili olarak gelişmesini/geliştirilmesini sağlamalıdırlar.

KAYNAKÇA

DPT. (2000), **Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.

Duman, B., (2011) “Çokkültürlülükten Ricat mı?” **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi**, Sayı 23, İstanbul.

Erkal, Mustafa E., Baloğlu, B. ve F., (2017) **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü (Kavramlar)**, 2.Basım, Der Yayınları, İstanbul.

Erkal, Mustafa E. (2000), **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, 12.b., İstanbul, Der Yayını.

Erkal, Mustafa E. (2005), **Küreselleşme Etniklik ve Çokkültürlülük**, İstanbul, Derin Yayını.

Erkal, Mustafa E: (2007), **Yol Ayrımındaki Ülke**, İstanbul, Derin Yayını.

Erkal Mustafa E. (2010), **Etnik Tuzak, Kimlik ve Açılımlar**, İstanbul, derin Yayını.

Erkal, Mustafa E. (2016), **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, 18.b., İstanbul, Der Yayını.

Manisalı, Erol. (2002), **Türkiye ve Küreselleşme**, İstanbul, Derin Yayını.

Naisbitt, J., (1984), **Megatrends**, New York.

Yeniçeri, Özcan. (2003), “Çokuluslu Şirketlerin Milliyetçilik ve Millilerin Üzerindeki Etkileri”, **Türk Yurdu**, Mayıs 2003.

Yinger, M.J. (1994), **Ethnicity, Source of Strength, Source of Conflict**, New York.

